

Tilburg University

Madame Bovary

Oei, T.I.

Published in:

Mededelingenblad van de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse

Publication date:

2009

Document Version

Early version, also known as pre-print

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Oei, T. I. (2009). Madame Bovary. *Mededelingenblad van de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse*, 24(8), 186-188.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Madame Bovary* **

T.I. Oei***

Al verhiel Gustave Flaubert een leven lang zijn schrijftalent boven alles, terwijl hij zijn eigen leven in feite ten dienste stelde van zijn schrijfdoelen, was het succes van de roman *Madame Bovary* maatschappelijk niet vanzelfsprekend.

De romantische levensinstelling van de hoofdpersoon doet in feite de mogelijkheden van de realiteit geweld aan. Flaubert heeft met hulp van de techniek van het realisme zijn boek een dusdanige dramatiek verleend, dat je als lezer wel je eigen emoties moet aanspreken om zo'n tragisch leven te kunnen volgen. Het boek is geschreven in een tijdsbestek van vijf jaar, terwijl hij zelf ruim zes jaar voorbereiding ervoor nodig had. Voor de publicatie ervan moest Flaubert terecht staan, omdat hij te koop zou lopen met seksuele taboes als overspel, huwelijksontrouw, het over de balk gooien van en onbeheerst omgaan met geld en goederen, gebrek aan eerbied voor de heersende moraal. De rechtszaak werd uiteindelijk toch door hem gewonnen. Hij werd door zijn vrijspraak door de rechtbank van alle blaam gezuiverd. Hij was intussen er wel zeer door gestrest. Aan een vriend zei hij spijt te hebben gehad het boek te hebben geschreven.¹ Reden hiervan was dat hij alle soesa die hij in sociaal-maatschappelijk opzicht er door kreeg, er niet voor over had.² Het lijkt geen twijfel dat hij de bedoeling had om de moraal van zijn tijd en alles wat ermee te maken had aan de kaak te stellen, zoals de indolente bourgeoisie, de benepen gewoonten en gebruiken, de politieke instabiele situatie in Frankrijk van de eerste helft van de 19e eeuw.³

Flaubert was een perfectionist in hart en nieren. Hij kon dagen lang over enkele zinnen blijven wikken en wegen. Het juiste woord moest en zou hij te pakken krijgen, net zo lang totdat hij dat had gevonden.⁴ Flaubert was niet tevreden totdat hij datgene op papier zag, wat hem in

---

¹ Uit overwegingen van goede smaak

Ik verkeer trouwens in een sombere toestand. Die *Bovary* zit me tot hier. Wat heb ik er nu een spijt van dat ik het gepubliceerd heb! Iedereen raadt me aan een paar kleine wijzigingen aan te brengen, voorzichtigheidshalve, uit overwegingen van goede smaak enz. Welnu, een dergelijke daad lijkt me ongelooflijk laf, want ik zie in eer en geweten niets afkeurenswaardig in mijn boek (en dat geredeneerd vanuit de meest strenge moraal)...

En verder? de toekomst! Is het mogelijk iets onschuldigers te schrijven dan deze roman? Men neemt aanstoot aan een onpartijdige beschrijving. Wat te doen? eromheen draaien, grappen maken? nee! nee! duizendmaal nee!

Ik heb met andere woorden veel zin mij in mijn provincie en mijn stilte terug te trekken, voorgoed, om daar door te gaan met schrijven, voor mezelf en voor mijzelf alleen. Ik zal er waarachtige en gepeperde boeken schrijven, dat verzeker ik je! [...] Ik ben deze winter erg achteruit gegaan, een jaar geleden was ik meer waard. Ik voel me net een prostituée. In een brief aan Frédéric Baudry, 1857. Flaubert was een romanticus, reisde veel, maar wist ook dat zijn gezondheid – hij had epileptische aanvallen – hem beperkingen oplegde. Dit voerde tot een kluizenaarsbestaan.

² De geciteerde brief aan Baudry kan men ook anders lezen, als je de nadruk legt op het cursief gedrukte in voetnoot 1. Flaubert ging trouwens door met het belachelijk maken van de bourgeoisie. *L'Education sentimentale* en *Bouvard en Pécuchet* zijn daar voorbeelden van. Mededeling W.C.M. Gelens, september 2009.

³ Niemand is zo fel tegen de bourgeoisie tekeer gegaan als hij, al was hij zelf wel een bourgeois.

⁴ 'Ik heb weinig gegeten, maar heel wat herkauwd,' schreef hij aan één van zijn correspondentes. Het gaat hier ook om de *épreuve du gueuloir*. Of de tekst wel lekker bekte. Schrijven was voor Flaubert een *orgie perpétuelle*.

zijn hoofd al heel lang bezighield. De hoofdpersoon van zijn – overigens eerste - roman was ook een dergelijk consciëntieus type. Zij fantaseerde over van alles en nog wat, en kon haar frustraties van alledag niet kwijt, noch bij haar man, noch bij een ander. Bedrukt door de dagelijkse eentonige tred der dingen, kon ze slechts getroost worden door de fantasievolle ervaringen en gedachten die zij via haar binnenwereld dacht te kunnen opdoen. De relaties die ze met twee minnaars had, waren uiteindelijk alleen maar illustratie van die wat zwaarmoedige, maar ook zo rusteloze, levenshouding. Ze kon haar normale dagelijkse handelingen niet anders plaatsen dan onder het beeld van de mislukte huisvrouw, minnares, partner. Ze moest en zou van alles hebben, ook al kostte het haar een fortuin, en kon ze de materiële schulden die ze veroorzaakte niet meer aflossen. Haar gevoel van schuldbesef en schaamte voerden haar uiteindelijk tot een drama, waarin haar het leven te zwaar werd. Ze koos voor de dood, al kon ze haar dood door een pijnlijke stervensstrijd niet meer uit de weg gaan.⁵ Dat haar echtgenoot haar niet lang daarna in de dood volgde, had ze gezien haar hopeloze strijd om het bestaan niet kunnen bevroeden. De dood als oplossing voor alles wat het leven ondraaglijk maakt, was een bekend motief in verhalen en romans. Maar in hoeverre de onbewuste strafbehoefte de hoofdpersoon uiteindelijk de dood heeft ingejaagd, laat zich slechts vermoeden. Haar vader wilde zo graag dat zij een aangenaam en onbezorgd bestaan zou leiden als echtgenote van een degelijke huisdokter. Maar door haar omstreden levenspad doorbrak ze het taboe van de brave echtgenote en huisvrouw van een vroeg 19e eeuwse gezin. Zo emancipeerde ze zich en nam op haar eigen wijze afstand van de toenmalige heersende zeden en gewoonten. In deze zin waren auteur en hoofdpersoon in feite aan elkaar gewaagd.⁶ Of Flaubert meende ook hierom te kunnen zeggen: Madame Bovary, c'est moi!, kunnen we niet meer aan hem vragen.

Magistraal vind ik zelf de realistische, en vooral indrukwekkende stilistisch zuivere beschrijvingen van 's mensen emotionele ervaringen en indrukken. (zie bijlage⁷) Hij was een natuurtalent op het gebied van de psychodynamiek en daardoor ook een freudiaans denkende auteur avant la lettre.

*Gustave Flaubert (12-12-1821 – 8-05-1880) wordt tot de grootste Westerse schrijvers gerekend. Beroemd door Madame Bovary, die als een na beste roman (na Leo Tolstoj's Anna Karenina) ooit geschreven, wordt beschouwd. Hij staat bekend om zijn gewetensvolle devotie voor zijn kunst en stijl. Het zou in deze bespreking te ver voeren op de kwaliteiten van deze bijzondere schrijver verder in te gaan. Er bestaan veel geschriften die over hem en zijn werk gaan, zelfs meer dan hijzelf wellicht ooit gescheven heeft.

** Inleiding tot de bespreking van Madame Bovary, voor het auditorium van de Oosterbeekse leeskring, 9 september 2009

*** Psychoanalyticus

---

⁵ Bij haar is geen sprake van het begrip «boetedoening» in engere zin, al drong het beeld zich als een onbewuste vorm ervan wel erg aan de lezer op. Flaubert, zoon van een chirurg die als kind al kon kijken naar de plek waar doktoren leerden te snijden in lijken, wist wel wat arsenicumvergiftiging inhoudt.

⁶ Vele (Franse) romans gaan en gingen over overspel, decadentie, financieel wanbeleid e.d. Juist de manier waarop Flaubert dit verwoordde, was nieuw voor de *avocat impérial*.

⁷ Het psychodynamische druipt ervan af: de dagelijkse frustratie tussen wat er idealiter zou moeten, maar wat er in realiteit kan, is zo groot voor deze dame, dat ze wel haar partner moet devalueren, haar zelf moet vermannen tot de hoop op betere tijden, ondanks haar gebrek aan zelfgevoel en zelfwaardering. Ze smacht naar opwaardering, maar is niet vanuit zichzelf in staat enige troost en optimisme te ontfangen aan welk meevallertje dan ook.

Bijlage bij 'Madame Bovary'

Soms bedacht zij dat dit toch de mooiste dagen van haar leven waren, de wittebroodsweken, zoals dat heette. Om daar ten volle van te genieten hadden zij beslist een reis moeten maken naar zo'n land met een klinkende naam, waar het nietsdoen van de eerste huwelijksdagen zoveel zaliger is! In postkoetsen, achter blauwzijden gordijntjes, rijdt men stapvoets de steile wegen op, terwijl het lied van de postiljon in de bergen weerklinkt, met het geklingel van de geitebel en het gedaver van de waterval. Bij zonsondergang ademt men aan de baai de geur van citroenen in; en 's avonds, op het terras van een villa, kijkt men samen, de handen ineengestrengeld, naar de sterren en maakt plannen voor de toekomst. Er waren bepaalde streken op aarde, meende zij, waar het geluk tot bloei komt, als een plant die speciaal aan die bodem is gehecht en die nergens anders goed gedijt. Kon zij maar in een Zwitsers chalet over het balkon leunen, of zich vol weemoed opsluiten in een Schotse cottage, met een echtgenoot in een zwartfluwelen kostuum met lange panden, die soepele laarzen draagt, een spitse hoed en kanten kragen. Wellicht had zij graag eens vertrouwelijk over dit alles gepraat. Maar hoe geef je uiting aan een vaag gevoel van onvrede, dat even veranderlijk is als de wolken en wervelend als de wind. Daartoe ontbraken haar de woorden, de gelegenheid, de moed. En toch, als Charles het maar had gewild, als hij het had aangevoeld, als zijn blik ook maar één keer haar gedachte tegemoet was gekomen, dan zou, meende zij, haar hart zich ineens hebben uitgestort, zoals een overvloed van rijpe vruchten uit de fruitboom valt zodra je je hand ernaar uitstrekt. Maar naarmate de intimiteit in hun leven vastere vormen aannam, vervreemde zij innerlijk van hem, waardoor hij steeds verder van haar af kwam te staan. Charles' gesprekken waren zo vlak als de stoep in de straat waarover de ideeën van alleman kuierden in alledaagse kleren, niet in staat om enige emotie te wekken, geen lach, geen illusie. Toen hij studeerde in Rouen, had hij, zei hij, nooit zin gehad om in de schouwburg te gaan kijken naar de toneelspelers uit Parijs. Hij kon niet zwemmen, niet schermen, niet schieten, en op een dag kon hij haar een ruiterterm die zij was tegengekomen in een roman, niet verklaren. Maar een man diende toch juist alles te weten? Hij moest zich toch onderscheiden op velerlei gebied, je als vrouw inwijden in het spel van de hartstochten, in de genietingen van het leven, in alle mysteriën? Maar deze man leerde haar niets, wist niets, verlangde niets. Hij dacht dat zij gelukkig was; en zij nam hem deze bezadigde kalmte kwalijk, deze loodzware passiviteit, zelfs het geluk dat zij hem schonk.

Soms tekende zij; dan vond Charles het heerlijk om naar haar te staan kijken, zoals zij daar gebogen zat over haar papier, met toegeknepen ogen naar haar werk turend, of tussen duim en wijsvinger broodkruim tot balletjes draaiend. Als zij pianospeelde, groeide zijn bewondering naarmate haar vingers sneller over de toetsen vlogen. Zij sloeg ze met kracht aan en haar handen doorliepen van hoog tot laag het hele klavier zonder haperen. Op deze manier door haar bewerkt, was, wanneer het raam openstond, het oude instrument met zijn losgetrilde snaren tot aan het eind van het dorp te horen, en dikwijls bleef de deurwaardersklerk, die blootshoofds en op zijn sloffen voorbijkwam, op de weg staan luisteren met zijn dwangbevel in de hand.

Anderzijds was Emma uitstekend in het huishouden. Zij verzond de declaraties voor het ziekenbezoek in goed geformuleerde brieven die niets van een nota weg hadden. Als zij op zondag burens te eten hadden, wist zij altijd iets bijzonders op tafel te zetten, bouwde op wingerdbladeren piramides van groene pruimen, diende de vruchtengeleri, nog in de vorm van de potjes, in schaaltes op, en sprak er zelfs over om vingerkommetjes voor het dessert te kopen. Door dit alles steeg Bovary heel wat in aanzien.

Charles ging zichzelf steeds meer achting toedragen dat hij een dergelijke vrouw bezat. In de grote kamer wees hij iedereen vol trots op twee schetsjes van haar, die hij in heel brede lijsten met lange groene koorden had laten ophangen aan de muur. Bij het uitgaan van de kerk zag men hem op fraai geborduurde pantoffels in de deuropening staan. Gewoonlijk kwam hij laat thuis, tegen tien, soms

rond middernacht. Dan wilde hij nog een hapje eten, en omdat de dienstbode al naar bed was, bediende Emma hem zelf. Hij maakte het zich gemakkelijk en trok zijn jas uit. Eén voor één sornde hij alle mensen op die hij had bezocht, alle dorpen waar hij was geweest, alle recepten die hij had uitgeschreven, en zelfvoldaan verorberde hij het restant van de haché, haalde het korstje van zijn kaas, at een appel, leegde zijn karaf, ging naar bed, strekte zich uit op zijn rug en snurkte.....